

BIĆ SIĘ (214) *vb impf*

się (147), się (67).

inf bić się (50). ◇ *praes 1 sg* biję się (7). ◇ *2 sg* bijesz się (2). ◇ *3 sg* bije się (6). ◇ *3 pl* biją się (11). ◇ *praet 1 sg m* -em się bił (1). ◇ *2 sg m* -eś się bił (1). ◇ *3 sg m* bił się (14). *f* biła się (3). *n* biło się (3). ◇ *pl 1 m pers* bilismy się, -smy się bili (2). ◇ *3 pl m pers* bili się (56). *subst* biły się (5). ◇ *fut 1 sg m* bić się będę *GórnDworz* (2), będę się bił (1) *HistRzym*. ◇ *1 pl m pers* bić się będziemy (1). ◇ *2 pl m pers* bić się będziecie (1). ◇ *3 pl m pers* będą się bić (2). ◇ *imp 2 sg* bij się (2). ◇ *3 sg* niech się bije (2). ◇ *2 pl* bijcie się (1). ◇ *1 du* biwa się (1) *BielŻyw* 159. ◇ *con 1 sg m* bych się bił (1). ◇ *3 sg m* by się bił (3). ◇ *1 pl m pers* bychmy się bili (1). ◇ *3 pl m pers* biliby się, by się bili (16). ◇ *part praes act* bijąc się (18), bijąc się (1) *RejKup*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. *Bić* (jeden drugiego), *zadawać sobie wzajemnie razy; pugnare Mącz, Cn; dolare Cn* (22) : *BielKron* 14, 331; przygodziło fie że dwa człoweki ná vlicy fie bijąc: ieden drugie⁸⁰ zábił. *HistRzym* 85v; *RejZwierc* 204v, 241v; *KochPieś* 21.

bić się o co (2): że fie mnie wiernemu będąc/ nie godzi nie tylko krzywd moich włafnych mścić/ ani fie o nie z nítkim bić/ ále też y cudzych *CzechRozm* 246; *SkarŻyw* 527.

bić się czym (2): *LibMal* 1545/103; powiádaią: iż fie czałem ták bárzo chłopi kiymi biją/ iż ie ledwo *Vrzednicy* rozwódzą. *BielKron* 432v.

bić się z kim (8): Kur który kokofzy wodził/ Z drugim kurem zówždy fie bił *BierEz*, K4v; *LibMal* 1545/96v; *RejKup* y4v; *Mącz* 49c, d; *RejZwierc* 248; *CzechRozm* 244v, 246.

Przysłowia: Ledá o máłą krzywdę áli fie wnet biją/ Pátrrze záfię pochwili áli z fobą piją. *BielSjem* 22.

Niech fie ten bije kogo nie boli. *RybGęśli* B3v.

Zwrot: »aż do krwi się bić«: tráfiło mu fię być z oycem ná gránicách o ktore fię fáfiedzi afz do krwi fwárzyli y bili. *SkarŻyw* 527.

Szeregi: »swarzyć się, (i, nie) bić się« (3): *RejKup* k4; *Contendunt verbis inter se, non pugnans, Tilko fie fwárzą/ nie biyą. Mącz* 444c; *SkarŻyw* 527.

»bić się a wadzić«: A naydziefz drugie ták iádowite przyrodzenie coby rad áby fie ludzie bili a wádzili *RejZwierc* 77v.

2. *Walczyć z kimś, wojować, potykać się, toczyć wojnę; zabijać się, mordować się; cernere Mącz, Calep, Cn; dimicare Mącz, Cn; certare, contendere Mącz; conflagere, depugnare, praeliari Calep; battuere, digladiari, pugnare Cn* (167) : *BierEz* P4v; A gdy fie obie ftronie zefzły, biły fie od zaiutrze aż do wieczora, tak iż rzeki krwawe wfzędzy ciekły. *BielŻyw* 152, 159, 166; *MiechGlab* 11 [2 r.]; *HistAl* F4; Albo było nie zwodzić bitwy/ álbo fie bić *RejZwierc* 40, 39v [2 r.], 47; *OrzRozm* N3v; wielkie tym obyczaiem vczynili zámiefzanie w Tureckim woifku/ áz fie fáfami bili niewiedzác fkim co czynić. *BielKron* 250v; poftháwili ná czele *Perfowie* biáfle głowy w męfzczyznym vbraniu ná koniech zbroyne/ ktore fie ták męźnie biją iako męzowie *BielKron* 312, 11v, 31v, 57, 58v, 64v (21); Abowiem wiele ich było ktorzi wpotkaniu nawalnych czół/ męźnie á mocnie fię bili/ a záf gdy byli ná rękę wyzywani/ tedy na vmyfle y ná fíłach mgleli y truchleli. *KwiatKsiąż* O3; *KochSat* A4, B3; *Prot* B4v,

D2; *RejAp* 57; był by ządwy żołnierz kthory fie biye/ w więtfzey wadze/ niż Hetman ktory ludzie przywodzi. *GórnDworz* X6, E2v, Bb6v; A wżemu čás ma być łufznie vpátrowan/ kiedy orác więc orác/ kiedy plęfác więc plęfác/ kiedy fie bić więc fie bić. *RejZwierc* 113v, 242v, 264v; ifz tułz tył podáli á gwałtownym pędem iedni drugie rozrażáli/ y w częście fię łami bili/ á łami fię mieczmi łwemi przebadáli. *BudBib* 2.*Mach* 12/22; *MycPrz* I C4; *BudNT Ioann* 18/36; *PapPan* B4, I4, Gg; A gdy fię trzy godziny rownem Marssem bili Niemcy/ Polacy rožno z plácow wftąpili *StryjKron* 642, 416, 487, 642, 732; Kto się chce bić/ obuy zbroię/ Ia przy kuflu przedsię ftoię *KochFr* 93, 105; *KochSz* B3; *PudłFr* 45; Confligo – Bitwe łtączam, biye łzie. *Calep* 239b; Praelior – Byę fie, woiiuę. *Calep* 834b, 183a; nie wádził fie o łzábłę z żołniérzem Kápłan: ále orał kmiotek: żołniérz fie bił/ á kápłan vczył *OrzJan* 50, 45; *RybGęśli* B3v; *KmitaSpit* A2, B, B2v, C, Cv [2 r.], C5.

bić się o kogo, co (11): *MurzNT* 21; Gdyby królestwo moię było s świata tego/ łłużebnicy moi bilić bysię omię (*marg*) wálczylicby abo boiowali (-) *MurzNT Ioann* 18/36; *BielKron* 106; *Mqcz* 48d; *RejPos* 18v; o żywego będą się bić/ á z vmárłym będą łobie życzyli vmrzeć. *ModrzBaz* 23v; Vrosły potym woyny miedzy ludźmi y narody: á mocą wielką y práwie wftępnym boiem o one rzeczy bili fię/ w ktorych fię rozumowi y pomierney rádźie żadnego mieyfća niezostáło. *ModrzBaz* 102; *SkarŻyw* 270; *KochWr* 22; *SarnStat* [6]v; *SzarczRyt ktv*.

bić się prze co: TVsmy fię mężnie prze oyczyznę bili *KochFr* 32.

bić się z kim (41): Trębácź wołał/ com wam wdziátał/ łamci fie nic nie przeciwiáł: Animci fie ia z wámi bił *BierEz* K2, K2; *MurzNT* 21; *RejZwierz* 40, 42; Obleżeńcy po nich/ tákże owi z przodku á owi łtyłu bili fie z Turki *BielKron* 248, 50, [84²], 106, 116v, 118 (23); Pro patria cernere cum hostibus, Bić fie o oyczyznę s nieprzyjacielmi. *Mqcz* 48d; *GórnDworz* Bb6v; *RejZwierc* 163; *BudBib* 4.*Reg* 19/9; *PapPan* I2, N4v, Gg3v; *StryjKron* 205, 340, 432; *KochWr* 22; *KmitaSpit* C3v, C4v.

W charakterystycznych połączeniach: *bić się długo* (4), *dobrze* (2), *duże, mężnie* (18), *mocnie* (2), *okrutnie* (4); *bić się z nieprzyjacielmi* (3).

Zwroty: »do gardł(a) się bić« [*szyk zmienny*] (2): Thego ludu iest wiele/ á nád tho przyfzło im na oftáteczną/ będą fie bić do gardł łwych/ niwczym nádzieie niemáiąc iedno w łwych ręku *BielKron* 257; *KmitaSpit* B3v.

»polem się bić« = *walczyć w otwartym polu* (2): Będąc w łtráchu Atheńfcy/ rádźili iefli fie máią w miełcie bronieć/ czyli fie polem bić *BielKron* 116v, 116v.

»bić się aż do śmierci«: Potym gdy był obleżon ná zamku od Antyochá Epifaná/ niechciał fie dáć/ ále fie bił z nieprzyjacielm aż do śmierci. *BielKron* 118.

»społnie, (we) społu, wespołek się bić« [*szyk zmienny*] (8): *BielŻyw* 23; Czwarte woýłko Tátárow nawiętfze rzucili fie ná woýłko Henrykowo/ y bili fie łpołu wżytycy mężnie *BielKron* 360v, 314v, 369; *Mqcz* 330b; *RejAp* 56v; *Calag* 147a; oni Sláchćicy Polfcy boiąc fię żywo przyść w ręce Tiráńkie/ zápárwfzy drzwi dobrze łami/ á wźiáwřzy broń w ręce bili fię łpołnie/ áz fię do wpadu pofiekli/ y od łwych ran poległi *StryjKron* 607. Cf »potykać się a bić się«.

Szeregi: »bić się a mordowác«: Co potym z onemi trzemi łty mężow czynił/ y iákie woýłká porażał/ ý iáko fie łamy woýłká biły á mordowály/ byłoby o tym wiele dziwow piłác *RejZwierc* 205v.

»potykać się a (i) bić się; bić się, potykać« (2:2): *BielKron* 106; Compugno, Wępołek fie bię/ potikam. *Mącz* 330b, 67d; á tak yżeby fię ku obudwam rzeczam przigotowywali/ yżeby y nakoniu y pielzo łatwie fię kazdy łnich potykać á bić mógł. *KwiatKsiąż* O2.

»abo się bić, abo uciekać«: Won čás iuż prozny rozmył: bo iuż ábo fię bić Abo vćiekác trzebá: trzećieg^o nic niemáľz. *KochOdpr* D.

»walczyć, (i) bić się; bic się, walczyć« (2:1): *SkarŻyw*; 270; Depugno – Walczę, byęľzie. *Calep* 309b, 325a.

»bić się i zabijać«: Przecuciwľzy Amálechite polękli fie/ nie znáiąc ieden drugiego bili fie łami y zábijáli *BielKron* 50.

W przeni (2) :

bić się o co: Dotychmyáľt myáľem zá to/ (á podobno wyęcey nas tákich/ ktorzyby fye o to bili) iż to co Luteranowye y drudzy dźilyeyľfy kácerzowye y odľfczepyęncy powyedáya álbo vczá wľfyľtko práwe ľfczyre flowo boże *KromRozm III* A4.

bić się z czym: ábyśmy niezlenieli/ ále iáko wpolu záwždy leźeli/ bijác fię z pokufami/ á wysľuguiác łobie ná tey woynie z ćielefnością náľzá [...] dáry wielkie Boże *SkarŻyw* 560.

a. Pojedyńkować się (24) : *HistAl* L8v; pánie oycze/ pythác mnie byľo pirwey o tho/ iefľis miał w nádzieię moię *duellum* przyiác/ bo ia/ to wiedz pewnie/ bić fie nie będe. *GórnDworz* O6v, D4v, O7 [2 r.]; *HistRzym* 80; *KochMon* 21.

bić się o kogo, co (5): *HistRzym* 79v; *RejPos* 18v, 215v; A Paris z Menelaem bić sie o cię mają, A kto wygra, temu cie za żonę przyznają. *KochMon* 24; *KochSz* A2v.

bić się z kim (11): dla czego teraz w they ľpráwie mądroćci fwey nie vkaźelz/ áby fie fynowie moi s łobá nie bili. *HistAl* L8v; *GórnDworz* O7v; á ia będe fie biľ záćie łtwym nieprzyiáćielem. *HistRzym* 79, 79v; *RejPos* 18v, 215v. Cf »bić się [z kim] sam a sam«.

Zwroty: »bić się pojedyńkiem«: Ze fie bić o nię pojedyńkiem chcieli. *KochSz* A2v.

»na rękę się bić« (2): y wywabiał iednego z nich ná rękę bić fie z nim łam á łam/ ktory kogo przepomoc miał/ lud wľzytek pod poľľufzeńťwem iego będzye. *BielKron* 65v, 242.

»bić się [z kim] sam a sam« [szyk zmienny] (5): *BielŻyw* 12; nie záwodząc ludzi niechay fie bije łam á łam łemná o moię y o iego kľięťwo. *BielKron* 323, 65v, 164v; *PaprPan* D. Cf »na rękę się bić«.

»w szrankach się bić« (2): *GórnDworz* O6v; dopuľć twa miłóć ábych fie znim o tę prawdę w ľzránkách biľ *HistRzym* 79v.

»(we) spoľu bić się« (2): Nie iefť ci to częľć kxiáźęciu potracić z obu łtron ludzi tak wiele dla iednego abo dwu, przetoż fie węľpoľu łama biwa *BielŻyw* 159, 159.

3. Uderzać (23) :

a. Wzbijać się (4) : Micraim iáko iezioro nádyimalię/ y iáko rzeki bijá fię wody. *BudBib Ier* 46/8, *Ier* 46/7; Iáko fyę wáły bijá w byľtręy wodźie/ Ták vľťępuie przygodá przygodźie. *ZawJeft* 8.

W przeni (1) :

Szereg: »bić się i trząść się«: Y wzrufzyła fię y zadrzáła ziemiá/ á fundámenty gorne biły fię y trzęsły fię *BudBib Ps* 17/8.

b. Samego siebie; se quassare, dolare *Mącz* (19) :

bic się o co: APofołowie gdy to vzzrzel[...] *od fmutku mowitz nieumieli/ o ziemię fie bili OpecŻyw* 107.

bic się w co (17): *iż* gdy fye z żyma/ á nogą fye zádnią w brzuch albo gębą w boki bije/ tedy pewnie koń rupie ma *SienLek* 172v. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »bic się w głowę« [szyk zmienny] (4): *MurzHist* P3; *Mącz* 339a; y gromy/ y błyfkánia ták wżytkich ludzi załtráfzyły/ ifz vćiekác Cefarz muśiał/ wgłowę fię bijąc *SkarŻyw* 553; *CiekPotr* 89.

»bic się w łędźwi« = *uderzać się na znak bólu, rozpaczy*: Wolay á krzycz fynu człowieczy/ iż y ten vczynion ieft w ludu moim [...] przeto biy fie w łędźwi/ iż doświádczon ieft/ y tho gdy berło wywroći/ á nie będzie/ mowi pan Bog. *Leop Ez* 21/12.

»bic się w piersi« [szyk zmienny] = *uderzać się na znak skruchy* (10): *RejKup* r8; *Mącz* 302d; Kto go w niemocy o co vpominał/ wnetże fię wpierśi bił/ proźzac odpufzczenia/ á winę swoie [!] wyznawáiąc *SkarŻyw* 293, 582; *LatHar* 103, 726; *WujNT Luc* 18/13, s. 271, *Luc* 23/48; *SkarKaz* 349b.

»bic się skrzydłami« = *trzepotać się*: á gdy ma fpiewac: fkrzydłami fie bije aby był ku fpiewaniu ochotnieyfzy. *FalZioł* IV 18d.

Szereg: »bic się i policzkowac«: y gdy nárzekáiąc/ lamá fię bic y policzkowác poczęłá/ ifz iey chleb/ ktorym lamá fiebie/ y dom swoy żywić miálá/ zginął *SkarŻyw* 496.

4. *Kopać się (o koniu)* (1) : Emissarius equus, aries et huiusmodi, Zwádliwy kón który fie kwika á biye s drugiemii kónmi ná pałzy. *Mącz* 226b.

5. *Wydobywać się, wytryskiwać* (1) : Ogyen thak zegna, ftoy ognyv wnyebyośła fzyą by na zyemyą vpaday *LibMal* 1544/89v.

Synonimy: 2. *bojowác, mordowác się, potykać się, walczyć, wojowác*; 3. *chłostać się, tłuc się, uderzac się*; 4. *kopać się*.

Formacje pochodne: *dobic się, nabic się, odbic się, pobic się, podbic się, przebic się, przybic się, rozbic się, wbic się, wybic się, wzbic się, zabic się, zbic się; bijać się, dobijać się, obijać się, odbijać się, pobijać się, porozbijać się, przebijać się, przybijać się, rozbijać się, wbijać się, wybijać się, wzbijać się, zabijać się, zbijać się*.

Cf BICIE SIĘ, BIJĄCY SIĘ